

Fogyatékos Emberek Szervezeteinek Tanácsa

FESZT

1093 Budapest, Lónyay u. 17.

Tel./Fax: 0036 1 4111 356

e-mail:

efoesz@efoesz.hu

Javaslatok a készülő az új Alkotmány tervezetéhez

A **Fogyatékos Emberek Szervezeteinek Tanácsa** és a **Halmazottan Sérültek Országos Szövetsége** az Alkotmány tervezettel kapcsolatban a következők szerint fogalmazza meg véleményét, illetve módosító indítványait.

1.) Hitvallás (preambulum):

*„Valljuk, hogy az emberi lét alapja a **mindenkit megillető** emberi méltóság.”*

A kiemelten jelölt, beszúrt két szó nélkül ez a mondat nem kapcsolja a méltósághoz való jogot az állampolgárokhoz és köztük a fogyatékos emberekhez. Mert ha már kijelentjük, hogy létünk alapja az emberi méltóság, akkor nem kéne kihagyni a legfontosabb üzenetet, hogy a méltóság mindenkié, mindenkinek joga van egyéni értékeit tiszteletben tartatni és mindenkinek kötelessége a másik embert egyedi értéként tisztelni. A beszúrásnak azért van fontossága, mert sajnos, ma még Magyarországon nem teljesen természetes az, hogy az emberi méltóság mindenkit megillet, pl. az értelmi sérülteket, a súlyosan fogyatékos embereket is, ezért ennek hangsúlyozása fontos.

az N pontjában:

*„Mindenki felelős önmagáért, képességei és lehetőségei szerint köteles az állami és közösségi feladatok ellátásához hozzájárulni.” **Az önmagáért felelősséget vállalni nem tudóért a család, a közösség és az állam tartozik felelősséggel, megfelelő intézményrendszer létrehozásával.***

Az N pontot ki kellene egészíteni az új mondattal, hiszen sok okból elképzelhető, hogy egy ember nem képes önmagáért felelősséget vállalni, például, mert gyermekkorú az illető, vagy éppen értelmi fogyatékos, vagy pszichiátriai beteg, vagy demens időszerű... Félő, hogy a második mondat nélkül deklaráljuk ugyan az állampolgár adófizetési kötelezettségét, de potenciálisan a jogfosztottság felé terelhetjük az „állami és közösségi feladatok ellátásához hozzájárulni” nem tudókat. Jó lenne, ha nem lehetne az alkotmányra hivatkozva apartheidet csinálni, és egyúttal kimondanánk, hogy a közösség tagjai és az állam felelősséggel tartoznak egymásért.

2) XVI. Cikk 3) pont:

*„Minden munkavállalónak joga van az egészségét, biztonságát **nem veszélyeztető** és méltóságát tiszteletben tartó munkafeltételekhez.”*

Ismét két szó vastag betűvel beszúrva, ami ehhez a ponthoz nélkülözhetetlen. Több ezer ember válik évente tartós egészségkárosodás miatt fogyatékosná Magyarországon, miközben az alkotmánytervezet a munkaadót a munkaegészségügyi tényezők „tiszteletben tartására” kötelezi... ez így ellenőrizhetetlen, kijátszható, megkerülhető, üres és semmitmondó. Ez a két szóval létrejövő jogi helyzet egzaktnak mérhető, értékelhető (ergonómia, munkaegészségügyi tényezők stb) tehát milliárdok megtakarítását eredményezheti az államigazgatásnak, miközben ezeket segíthet a rehabilitációhoz (balestek esetén perelhető a munkaadó) és millió munkavállalót tehet egészségesebbé, kiegyensúlyozottabbá, boldogabbá, és hosszabb életűvé.

3) Veszélyesnek tartjuk a XVIII. Cikk 3) pontjának megfogalmazását:

*„Törvény a szociális intézkedések jellegét és mértékét a szociális intézkedést igénybe vevő személynek, **a képességeihez igazodóan megállapított**, közösség számára hasznos tevékenységéhez igazodóan is megállapíthatja.”*

Az eredeti mondat egy új Taigetosz alapja is lehet!!! Ez a mondat arra jogosítja fel az államot, hogy a „hasznos tevékenységet” végezni nem tudókat kizárjon a szociális intézkedésekből. Például a fogyatékosokat, mert „ezek úgysem képesek értéktermelő munkát végezni” ... Vagy azokat a rokkantnyugdíjasokat, bérpótló juttatásban részesülőket, szociális segélyezettteket, akik nem jutnak munkalehetőséghez, szépen magukra lehet hagyni a teljes nyomorban. Mindegy, hogy milyen stigma miatt szándékozna ezt a Kormány bevezetni, szerintünk ennek nincs helye semmilyen alaptörvényben. Az állampolgárokat, vagy a polgárok egy csoportját, egyéb eszközökkel is lehetne a munkavállalásra ösztönözni a kényszerítés helyett. Mivel nincs megjelölve melyik csoportra gondolnak, ezért mindenkire/bármikire kiterjeszhető ez a szabály... Ez a rész a Szociális Kartával is ellentétes, szerintünk. Ezért javasoljuk a vastagon szedett kiegészítést.

4) A XIX. Cikk 1) pontja csonka:

„Mindenkinek joga van testi és lelki egészségének megőrzéséhez.”

Ez csak a fele a dolgoknak. Az egészséget nem csak megőrizni, de fejleszteni is lehet, sőt kell is, különösen igaz ez a néhány millió beteg emberre, a pár tízezer tartós beteg, rokkant vagy fogyatékos emberre. Ők nem csak megőrizni szeretnék adott egészségi állapotukat, **de fejleszteni is!** Tehát a javasolt mondat az ENSZ egyezmények (emberjogi, gyermekjogi és fogyatékosjogi) szellemében:

„Mindenkinek joga van a lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez, az egészségének, illetve kialakult állapotának megőrzéséhez.”

Egy ilyen kiegészítés az alkotmányban már magában hordozza a rehabilitációhoz való jogot is. A kiegészítés nélkül pedig csupán a vegetatív funkciók fenntartását biztosító ellátás sem lenne alkotmányellenes...

5) A XIX. Cikk 2) pontjának megfogalmazása hiányos. A mondat első fele még érthető: az egészségi állapot és a munkavédelem viszonya, valamint az egészségügy, orvosi ellátás és a rendszeres testedzés szerepe világos. Már a sport szerepe is vitatható itt, hiszen a sport per definitionem az erőnlét kimutatásáról és/vagy fejlesztéséről szól inkább, és nem az egészség megőrzéséről, de még fontosabb, hogy hol van a többi terület? A testi egészség mellett a lelkiről is szól a XIX cikk 1) bekezdés, tehát mi a helyzet a mentálhigiéniával, és az identitást formáló két legfontosabb tényezővel, vagyis: a társadalmi státusz megőrzésével, aminek mint tudjuk a munkavégzés az eszköze? Tehát hol maradnak az egészségügyi ellátást követő

társadalmi integrációs intézkedések, melyeknek igenis hatása van a lelki (és a testi) egészségre?

Szintén nem világos, hogy mi köze van az épített környezet védelmének az egészséghez? Miért vagyunk egészségesebbek, ha műemléki védelem alá kerülnek ingatlanok? Vagy arra gondoltak, hogy renoválni kell az épületeket, mert enélkül ránk szakadnak és károsodik az egészségünk? ... Nem inkább az épített környezet mindenki számára használhatóságát kellene ide írni? Az ergonómiát, vagy inkább Egyetemes Tervezést? Ezek elterjedése tényleg hozzá járulhatna az egészségünkhöz: kevesebb megerőltető környezeti akadály, kevesebb mozgásszervi károsodás. A környezet védelmét értem: a tiszta víz, a tiszta levegő valóban fontos az egészséghez.

Javaslat:

„Az (1) bekezdés szerinti jog érvényesülését Magyarország munkavédelemmel, egészségügyi intézményekkel, orvosi ellátással, a sportolás és a rendszeres testedzés támogatásával, a társadalmi integrációt támogató szolgáltatásokkal, valamint az épített környezet egyetemes tervezésével és a természeti környezet védelmének biztosításával segíti elő.”

6.) A XIX. Cikk 3) pontban a jelnyelvről szóló mondat helye, álláspontunk szerint, inkább az alapvetések H. pontjában, vagy a XXVII cikknél, a népcsoportoknál lenne helyesebb.

7) Mit jelent a XX. Cikkben a „törekszik” kifejezés?

„Magyarország törekszik arra, hogy az emberhez méltó lakhatás feltételeit és a közszolgáltatásokhoz való hozzáférést mindenki számára biztosítsa.”

Miért van egy mondatban ez a két különböző jog és problémakör? Az egyik probléma, hogy vannak olyan emberek, akik méltatlan körülmények között laknak, mert nagyon szegények. A másik probléma, hogy vannak olyan emberek, akik nem jutnak hozzá a közszolgáltatásokhoz, mert mondjuk nem tudnak felmenni a bíróság lépcsőjén. Az előző probléma megoldására valóban csak törekedni lehet, mert a probléma keletkezésében nagy szerepe van többek között az egyénnek is, amit nem vállalhat át az állam. (Nem arra gondolok, hogy felelősségre lehetne vonni a szegénysége miatt, hanem arra, hogy általános esetben képes lehet befolyásolni a helyzetét: például költözéssel, munkavállalással, család, rokonság bevonásával stb.)

De hogyan értelmezhető ez a mondat mondjuk a nagylétszámú intézmények kitagolása szempontjából, vagy a fogyatékos emberek lakóotthoni elhelyezése szempontjából, vagy a hajléktalan emberek szempontjából? Csak törekedni kell az ő elhelyezésükre, vagy meg is kell csinálni? Mert a valamire törekvés még nem jelenti azt, hogy a célállapotot el kell érni valaha is...

A mondat második felénél már sokkal egyértelműbb, hogy a célállapot elérhető, ha az állam teljes körűen akadálymentesíti a közszolgáltatásait. Ez utóbbi esetben tehát lehetne karakteresebben is fogalmazni:

Javaslat:

„Magyarország törekszik arra, hogy kiépítse az emberhez méltó lakhatás feltételeit. Magyarország a közszolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférést mindenki számára biztosítja.”

8. XXI. cikk (4)

Nem rendelkezik választójoggal az, akit belátási képességének korlátozottsága miatt a bíróság a választójogból kizárt.

Az egyéni mérlegelés nélkül meghozott döntések helyébe tehát a belátási képesség korlátozottságának megállapításán és értékelésén alapuló egyedi bírói döntések lépnének,

formálisan eleget téve a hivatkozott bírósági ítéletben foglaltaknak. **A belátási képesség korlátozottságának kérdése és bírói értékelése az értelmi fogyatékos személyek mellett hagyományosan a mentális zavarokkal élőket, időskori leépülésben szenvedőket, szenvedélybetegeket és hajléktalan személyeket érinti. Ez tehát jelenleg is többszázezer magyar állampolgár esetében vetheti fel a – a választójog megtartása vagy elvesztése szempontjából szükséges - vizsgálatok elvégzését.** De gyakorlatilag bárki a vizsgálandó személyek körébe kerülhet, akit például a szomszédja bepanaszol a gyámhatóságnál e tárgyban.

Az ENSZ 2006. december 13-án fogadta el a **Fogyatékossgal Élő Személyek Jogairól Szóló Egyezményt.** Magyarország az Egyezmény 2007. július 20-i ratifikálásával elsőként tett ígéretet arra, hogy elfogadja és betartja az abban foglalt, fogyatékossgal élő személyek részére – **a fogyatékossgal típusára és súlyosságára tekintet nélkül** - biztosított jogokat.

Az Egyezmény szerint, a részes államok másokkal azonos alapon garantálják a fogyatékossgal élő személyek számára politikai jogaik élvezetét, és vállalják, hogy biztosítják, hogy a fogyatékossgal élő személyek másokkal azonos alapon, hatékonyan és teljes körűen vehessenek részt a politikai életben és a közéletben, közvetlenül vagy szabadon választott képviselőikön keresztül, beleértve a fogyatékossgal élő személyek jogát és lehetőségét a szavazásra és választhatóságra. (kiemelés az Egyezmény 29. cikkéből)

Hazánk nemzetközi kötelezettségvállalásai egyértelművé teszik, hogy biztosítani kell az értelmi fogyatékossgal élő személyek számára is a választójog gyakorlását, és **a vonatkozó szabályozások nem határoznak meg külön kategóriákat, melyek mentén fogyatékossgal élő személyek a választójog gyakorlásából kirekeszthetők lennének.**

A hazai gondnoksági rendszer, amely jelenleg alapját jelenti a választójogtól való megfosztásnak szintén a belátási képesség csökkenésének értékelésén alapul ez lehet az oka annak, hogy **jogrendszerünk úgy kezeli ezt a döntően orvosi fogalmat, mintha teljesen világos tartalmat hordozna** és bárkiről, bármilyen időpontban, bármilyen ügycsoportban egyértelműen megállapítható volna, hogy rendelkezik-e vele vagy sem. Csakhogy ez nem így van. **A belátási képesség döntés-specifikus és nem globális fogalom.** Valaki nem általában, hanem mindig egy adott döntés vonatkozásában, adott időpontban és adott körülmények között rendelkezik, vagy nem rendelkezik belátási képességgel. A feladat és a körülmények döntik el, hogy rendelkezik-e valaki belátási képességgel vagy sem.

Nincs olyan szakértő, aki biztonsággal el tudná dönteni, hogy egy személy, egy bizonyos ideig (a felülvizsgálatokra jelenleg 5 évente kerül sor) nem rendelkezik majd a választásokon való részvételhez szükséges belátási képességgel.

A belátási képesség megítélésében a bíróságok jelenleg **az igazságügyi elmeorvos szakértőtől várt döntéstámogató útmutatásra támaszkodnak,** akik a belátási képesség kritériumait főként kognitív képességek alapján határozzák meg, annak ellenére, hogy sokan érzelmi alapon, vagy ösztönösen döntenek. Mivel valamilyen károsodás megléte az alapja a belátási képesség korlátozott volta feltételezésének, **a fogyatékossgal orvosi megállapítása az elfogadott módszer, és az elmeorvosok munkája a belátási képesség vizsgálatakor a fogyatékossgal tényének vagy hiányának megállapítására korlátozódik.**

Következésképpen a bírók az alapján hoznak döntéseket, hogy az orvosszakértők szerint megállapítható-e a fogyatékoság vagy sem.

Jogok gyakorlásából – pusztán a fogyatékoság alapján történő – kirekesztés azonban súlyosan diszkriminatív.

Ha a választójogot külön ügycsoportként kezelnék, vagy az ún. „választási képességet” tennék a vizsgálat tárgyává, hogyan választanánk ki diszkriminációmentesen azt, hogy kiket kell megvizsgálni? Milyen kérdéseket tennének fel a vizsgálat során? Például, hogy ismeri-e a pártok nevét? Vagy, hogy ismeri-e részletesen a programjukat?

Problémát jelent tehát, hogy nincsenek, és nem is lehetnek olyan vizsgálati módszerek, amelyek az egzakt, objektív értékelést lehetővé tennék.

Egy demokratikus jogállamban különösen is aggályos vitatható szempontok alapján megvonni - a választójogból való kirekesztés révén - a közügyekbe való beleszólás lehetőségét.

Budapest, 2011. március 30.